

CHAPTER

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF STATE POLICY FOR THE DEVELOPMENT OF REGIONAL SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-670-6-19>

Volodymyr Kovalyshyn

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Research Officer*

Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine

Summary

There is examined state policy of regional socio-economic systems development in Ukraine under contemporary economic and geopolitical challenges. Regional development is considered as an important component of national economic policy aimed at ensuring balanced territorial development and improving the living standards in Ukraine. The study analyzes theoretical background to the interpretation of regional socio-economic systems, including systemic, spatial and institutional approaches used in Ukrainian and international scientific sources. Special attention is paid to the analysis of theoretical foundations of regional policy such as neoclassical theory, cumulative development theory, growth pole theory and new economic geography. The paper also reviews the models of regional policy implementation, including centralized, decentralized and European cohesion policy models. Based on statistical data on gross regional product, the study identifies significant regional disparities in the socio-economic development of Ukraine. The research highlights the structural transformations of regional economies caused by the full-scale war, including relocation of companies to the safer regions, deindustrialization of eastern regions and the emergence of new growth centers in western and central regions. The results emphasize the need to improve state regional policy mechanisms, strengthen institutional capacity of local authorities and implement modern approaches such as smart specialization and innovation-based development strategies.

Вступ

Регіональний розвиток є одним із ключових напрямів державної соціально-економічної політики, оскільки саме на регіональному рівні формуються умови для економічного зростання, підвищення рівня життя населення та ефективного використання ресурсного потенціалу територій. В сучасних умовах регіони розглядаються як складні

соціально-економічні системи, що включають взаємопов'язані економічні, соціальні, інституційні та просторові компоненти, а ефективність функціонування таких систем значною мірою залежить від державної політики спрямованої на забезпечення збалансованого територіального розвитку.

Проблематика розвитку регіональних соціально-економічних систем в Україні стає все більш актуальною у зв'язку з наявністю значних міжрегіональних диспропорцій у рівнях економічного зростання, зайнятості та доходів населення, а також інвестиційної активності. Ці диспропорції поглиблюються структурними трансформаціями в економіці, демографічними змінами та нерівномірністю розвитку інфраструктури. Додатковим чинником, який істотно впливає на функціонування регіональних соціально-економічних систем України, є повномасштабні бойові дії на території держави, котрі призвели до значних руйнувань енергетичної та промислової інфраструктури, міграції населення, трансформації господарських зв'язків та перерозподілу ресурсів між регіонами. У цих умовах особливої ваги набуває формування ефективної державної політики регіонального розвитку здатної забезпечити відновлення економіки, підвищити стійкість регіонів та їх інтеграцію в європейський економічний простір.

Водночас виникає необхідність поступової адаптації регіональної політики в Україні до принципів та інструментів регіональної політики ЄС, котра б включала застосовування концепції смарт-спеціалізації, інклюзивного розвитку та територіальної згуртованості, що, у свою чергу, вимагає наукового осмислення механізмів державного регулювання розвитку регіональних соціально-економічних систем та пошуку ефективних інструментів їх підтримки. Відповідно, дослідження теоретичних засад, сучасного стану та інструментів державної політики розвитку регіональних соціально-економічних систем в Україні є важливим і актуальним науковим завданням.

Об'єктом дослідження є регіональні соціально-економічні системи України. Предмет дослідження охоплює механізми та інструменти державної політики, спрямовані на забезпечення розвитку та збалансованого функціонування регіональних соціально-економічних систем України.

У розділі проведено аналіз актуальних підходів до тлумачення та функціонування регіональних соціально-економічних систем, теперішнього стану державної регіональної політики України в умовах сучасних викликів, а також визначення основних проблем і перспектив її подальшого розвитку.

1. Оцінка підходів до визначення регіональних соціально-економічних систем

Регіональні соціально-економічні системи є важливою складовою національної економіки. В широкому розумінні їх можна розглядати як складні територіально обмежені утворення, що охоплюють інституційні механізми, соціальну структуру населення, економічні процеси та природно-ресурсний потенціал суб-національного рівня. Дослідження розвитку регіональних соціально-економічних систем методологічно передбачає застосування різних підходів, які включають, зокрема, системний, просторовий, інституційний, що дозволяє поєднувати аналіз структурних диспропорцій, економічного потенціалу та соціальних процесів в регіонах.

Системно-економічний підхід для розгляду регіональних соціально-економічних систем використовується науковцями Інституту регіональних досліджень ім. М. Долишнього НАН України. Зокрема, в проведеному дослідженні природи територіального простору України під керівництвом Шульц С.І. характерними ознаками регіональних економічних систем визначено економічні ресурси, які включають виробничі та фінансові потоки, просторові фактори, зокрема географічну структуру, транспортно-логістичні зв'язки, а також фактори розміщення виробництва [1]. В рамках монографічної праці щодо регулювання соціально-економічного розвитку регіонів проведено аналіз чинників, проявів та наслідків нерівномірності регіонального розвитку, а також запропоновано системний підхід для розгляду регіональних соціально-економічних систем [2]. Слід відмітити, що науковцями Інституту окремий регіон часто трактується як цілісна територіальна соціально-економічна система. В системному підході регіон визначається не лише як територіально-адміністративна одиниця, а й як сукупність взаємодіючих елементів, що формують умови його життєдіяльності й розвитку.

Загалом у колективних монографіях науковців Інституту регіональних досліджень регіональних досліджень НАН України ім. М. І. Долишнього соціально-економічні системи розглядаються у рамках вивчення проблематики регіональної конкурентоспроможності, структурних трансформацій в економіці, впливу децентралізації, а також соціальної безпеки регіонів. Обґрунтовано, що регіональна політика розвитку соціально-економічних систем повинна поєднувати інструменти економічного стимулювання та залучення людського капіталу [1; 2; 3].

Коновою І. проведено комплексний огляд сутності регіональних соціально-економічних систем з великою кількістю взаємопов'язаних елементів, де важливими компонентами виступають економічні, соціальні та інституційні аспекти регіону. Підкреслено системність і

складність регіону як об'єкта дослідження, та зроблено наголос на тому, що саме системний підхід дозволяє враховувати різні групи показників та факторів розвитку [4].

Мультипоказниковий аналіз потенціалу розвитку регіонів із застосуванням двадцяти шести різновагових індикаторів в контексті аналізу національної регіональної політики проведено Гринівом В. [5]. В основу даного підходу покладено структуру неоднорідних складних територіальної соціально-економічних систем та регіональні диспропорції.

Просторовий підхід реалізовано в праці Шандрівської О., де визначено детермінанти розвитку соціально-економічного простору у контексті регіоналізації та розглянуто моделі співпраці центрів розвитку з периферійними територіями. Окрім того, автором здійснено системний аналіз територіальних комплексів, характер трансформації територіальної структури народного господарства України, що є частиною соціально-економіко-географічного підходу [6].

Комплексну модель просторового відновлення макрорегіональних зон України, що інтегрує соціальні, економічні та екологічні пріоритети було запропоновано в дослідженні Микитенко В. з співавторами. Ними застосовано просторові та соціально-економічні індикатори в моделюванні стратегій збалансованого розвитку післявоєнних регіонів та запропоновано власний підхід до формування індустріальних кластерів [7].

Просторовий підхід з урахуванням даних щодо міграції та транспортних зв'язків для аналізу соціально-економічної регіоналізації територіального устрою України використали Гнатюк О. з співавторами, котрими запропоновано гравітаційну модель для оптимізації адміністративно-територіального поділу та визначення меж регіонів планування [8].

В рамках інституційного підходу функції державного управління регіональною соціально-економічною системою розглядали Дубницький В. та Фокіна-Мезенцева К. Ними проведено аналіз такого управління, а також основних завдань ринкової інфраструктури регіональних ринків [9]. Водночас, Дихою М. в монографічній праці щодо соціально-економічного розвитку України досліджувалась оптимальна модель регіонального розвитку соціально-економічних систем та здійснено прогнозування їх розвитку з урахуванням механізму розподілу коштів державного бюджету [10].

Не менш важливим для сучасного етапу розвитку регіонів в Україні та їх інтеграції в європейський соціально-економічний простір є розуміння трактування регіональних соціально-економічних систем зарубіжними науковцями та експертами. Так, Simmie J. та Martin R. розглядали

системний підхід для розуміння динамічних властивостей регіональних соціально-економічних систем та їх здатності долати кризи. Дані автори пропонують своє визначення регіональної економічної стійкості, обґрунтовуючи розвиток регіональних економік на основі адаптивних циклів, траєкторії економічного зростання та здатності регіональних систем реагувати на зовнішні потрясіння [11].

Одними з основоположників системного підходу до дослідження соціально-економічних систем є Baumgartner T., Burns T., DeVille P., які в праці 1986 р. «Формування соціально-економічних систем: застосування теорії динаміки актор-система до конфлікту, соціальної влади та інституційних інновацій в економічному житті» досліджували соціально-економічні системи в контексті взаємодії різних акторів (стейкхолдерів) та системних структур під впливом економічних і соціальних змін [12]

В рамках застосування просторового підходу, який поєднує елементи економіки і географії, Martin R. та Sunley P. розглядають соціально-економічні системи з позиції економічної резильєнтності регіонів. Ними запропоновано розмежування систем відповідно до їх здатності до опору зовнішнім потрясінням, відновлення, переорієнтації та оновлення стратегічних напрямків розвитку [13]. Це дослідження є особливо актуальним в сучасних умовах розвитку соціально-економічних систем України зважаючи на виклики пов'язані з повномасштабними бойовими діями на території держави, їх впливу на регіональні системи, необхідності подальшої відбудови та адаптації соціально-економічних структур.

У роботі Philip C. з співавторами застосовано кластерний підхід, який мав би стати основною рушійною силою регіонального соціально-економічного розвитку. В основі проведеного дослідження лежить аналіз поєднання локальних та глобальних економічних взаємозв'язків, людського капіталу, інновацій та інституційних мереж, а також їх впливу на економіку регіонів [14]. Водночас необхідно відмітити, що трактування кластерів в науковій літературі має доволі різноманітне змістовне навантаження, також в практиці європейських країн трапляються різні підходи щодо їх практичного застосування.

Родрігес-Посе досліджував роль інституцій у розвитку регіонів, доводячи, що ефективність місцевого управління, якість інституцій та довіра до них визначають соціально-економічні результати регіонів більше, ніж традиційні фактори капіталу. Згідно одержаних висновків, ігнорування проблем депресивних регіонів призводить до соціально-політичної нестабільності [15]. Дане дослідження показує просторову нерівність у розвитку соціально-економічних систем, важливість врахування їх інституційних чинників, а також значного впливу державної регіональної політики.

Foray D. на основі інноваційного підходу розвинуто концепцію розумної спеціалізації (Smart Specialization), котра частково лягла в основу регіональної політики ЄС. Згідно даної концепції регіони повинні концентрувати ресурси для забезпечення власних конкурентних переваг з урахуванням інтересів різних груп зацікавлених сторін на основі постійної координації зусиль між державою, бізнесом та науково-дослідним сектором [16]. Висновки даного дослідження є актуальними для України з урахуванням євроінтеграційного вектора, необхідності реформування регіональної соціально-економічної політики та інституційної модернізації регіональних соціально-економічних систем.

Проведений аналіз дозволив встановити, що більшість науковців серед ключових характеристик, які визначають регіональні соціально-економічні системи, виділяють такі компоненти як:

а) економічні ресурси та показники, зокрема такі як валовий регіональний продукт, виробничі потужності, інвестиції;

б) соціальні показники, зокрема індекс рівня життя, демографічні показники, людський капітал;

в) інституційні чинники, зокрема місцеві органи влади та місцеве самоврядування, законодавчо-нормативне середовище;

г) просторові фактори, які охоплюють географічну складову, транспортну інфраструктуру та логістичні зв'язки, доступ до ринків.

Очевидно, що з урахуванням сучасних економічних та геополітичних викликів, які стоять перед державою, а також необхідності проведення реформ, на даному етапі, важливим є застосування інтегрованого підходу до оцінки стану регіональних соціально-економічних систем.

2. Державна регіональна політика в Україні щодо розвитку соціально-економічних систем

Під державною регіональною політикою слід розуміти цілеспрямовану діяльність органів влади щодо забезпечення збалансованого розвитку територій з урахуванням їх потенціалу та потреб. В Україні правові основи регіональної політики закладено в Законі України «Про засади державної регіональної політики», котрий «визначає основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України» [17]. Цим законом регулюються основні механізми, принципи (зокрема такі як субсидіарність, збалансованість, партнерство) та цілі політики розвитку регіонів.

Традиційно теоретичні засади регіональної політики формувалися у межах кількох економічних шкіл, які описані в класичних працях з економічної теорії, зокрема Richardson H. W., Martin R., Sunley P. та ін. [17; 18; 19; 20]. Відповідно, в різних підходах по-різному пояснюються

процеси регіонального розвитку та формування територіальних диспропорцій.

В кейнсіанській традиції, яка сформувалась під впливом праць Кейнса Д. обґрунтовується необхідність централізованого втручання для стимулювання економічної активності у депресивних регіонах через інвестиції з бюджету та застосування механізмів перерозподілу; відповідно державна регіональна політика повинна спрямовуватися на вирівнювання показників регіонального економічного розвитку.

Неокласична теорія виходить із припущення про автоматичну конвергенцію регіонів через мобільність праці та капіталу. Згідно цієї теорії менш розвинені регіони мають вищу граничну продуктивність капіталу, що стимулює приплив інвестицій та поступове вирівнювання рівнів розвитку. Ринок розглядається як основний механізм вирівнювання рівнів розвитку регіонів через мобільність факторів виробництва.

В дослідженнях Krugman P. та інших представників нової економічної географії доведено, що агломераційні ефекти сприяють концентрації виробництва у великих містах [21]. Krugman P. у своїй праці «Нова економічна географія» розглядав розвиток регіональних соціально-економічних систем з позиції географічного розташування, досліджуючи як логістичні зв'язки, розмір ринку та наявність певних видів ресурсів формують географічну концентрацію виробництва та створюють певну регіональну систему. В запропонованій моделі взаємодії «центр-периферія» він показав чому виробничо-господарська діяльність має тенденцію до зростання і концентрації в одних регіонах, водночас практично уникаючи інших [22].

Теорія «полюсів зростання» пояснює нерівномірність територіального розвитку концентрацією економічної активності в окремих центрах, які виступають каталізаторами розвитку для прилеглих територій.

Теорії регіонального розвитку та роль держави, яка в них відводиться, представлені в таблиці 1.

Сучасна державна регіональна політика повинна поєднувати елементи різних теоретичних підходів, використовуючи як ринкові механізми розвитку регіонів, так і інструменти державного регулювання для зменшення міжрегіональних диспропорцій.

Досліджуючи роль держави в розвитку та підтримці регіонів, в працях українських та зарубіжних науковців можна виокремити кілька концептуальних моделей регіональної політики [15; 16; 19; 23; 24]:

– централізована модель згідно якої державне регулювання вирівнює розвиток територій шляхом прямого втручання в соціально-економічні процеси розвитку;

– децентралізована модель, котра передбачає делегування більшості повноважень місцевим громадам, та, відповідно, дає їм можливість самостійно визначати пріоритети розвитку;

– Європейська модель згуртованості, котра має на меті вирівнювання соціально-економічних показників регіонів через застосування фінансових інструментів, партнерства та залучення широкого кола зацікавлених сторін, а також інституційне посилення регіонів у рамках реалізації підходів щодо політики згуртованості.

Таблиця 1

Теоретичні підходи до формування регіональної політики

Теорія	Основні ідеї	Роль держави у регіональній політиці
Неокласична теорія регіонального розвитку	Регіональні відмінності пояснюються різним ступенем забезпеченості факторами виробництва. Водночас, мобільність капіталу і праці сприяє вирівнюванню економічного розвитку.	Обмежена роль держави, регіональні процеси регулюються в основному ринковими механізмами.
Теорія кумулятивного розвитку	Економічний розвиток має властивість самопосилення, відповідно більш розвинені регіони отримують додаткові переваги. Це призводить до зростання регіональних диспропорцій.	Активна роль держави у вирівнюванні територіальних диспропорцій та підтримці відсталих регіонів.
Теорія полюсів зростання	Економічний розвиток концентрується у «полюсах зростання» – великих промислових центрах або галузях, які сприяють розвитку навколишніх територій через економічні зв'язки.	Держава підтримує розвиток ключових центрів економічного зростання та інфраструктури.
Нова економічна географія	Просторовий розвиток визначається агломераційними ефектами, транспортними витратами та масштабом ринку. Концентрація економічної діяльності формує економічні центри та периферію.	Держава створює інституційні умови для розвитку інноваційних центрів та регіональних кластерів.

Джерело: сформовано автором на основі [17; 18; 19; 20; 21]

Зокрема, у працях наукової школи Інституту регіональних досліджень НАН України ім. М. Долишнього розглядалися дві базові моделі регіональної політики: централізована, котра передбачає суттєве державне регулювання територіального розвитку, та децентралізована згідно якої регіони мають розширені повноваження. Водночас

підкреслюється, що для України необхідна комбінована модель, яка ефективно поєднує державне регулювання та місцеві ініціативи [23]. Також в нових наукових працях все більше уваги приділено питанням приєднання України до європейської політики згуртованості [25].

Європейським союзом в рамках реалізації політики згуртованості з метою підвищення ефективності регіонів впроваджується підхід, який включає ефективне застосування економічних інструментів, впровадження партнерства між різними рівнями влади і фінансову та інституційну підтримку відсталих регіонів. Метою політики згуртованості є зменшення економічних, соціальних та територіальних диспропорцій країн і регіонів [26].

Основними завданнями політики згуртованості є сприяння регіонам в одержанні вигод від єдиного ринку, стимулювання інвестицій та обміну інноваціями і в результаті отримання мультиплікаційного ефекту. Зокрема, передбачається, що кожне інвестоване євро в реалізацію даної політики зросте в три рази до 2043 року – 4% річної норми прибутку [27]. Політика згуртованості покликана зменшити вплив криз та політичних і економічних потрясінь і принести користь усім регіонам ЄС, включаючи більш розвинені.

Загалом необхідно відмітити, що європейська регіональна політика базується на принципах партнерства; багаторівневого управління; програмно-цільового підходу, а також концентрації ресурсів на менш розвинених територіях. Адаптація цієї моделі в Україні потребує посилення інституційної спроможності місцевих органів влади та прозорих механізмів моніторингу використання коштів. В Україні проведено реформу децентралізації в рамках якої здійснено передачу частини фінансових ресурсів та повноважень з управління громадам, що, у свою чергу, сприяло зростанню їхніх бюджетів і активізації місцевого розвитку. Водночас слід відмітити, що фінансова автономія не завжди супроводжується достатнім рівнем управлінської компетентності на місцях, що створює ризики неефективного використання ресурсів.

В США регіональна політика характеризується значною автономією штатів та стимулюванням їх економічного росту з боку держави. При цьому визначальна роль відводиться ринковим інструментам та механізмам, які включають застосування податкових стимулів та заохочення інвестицій. Порівняння підходів до регіональної політики в США, ЄС та Україні наведено в таблиці 2.

Порівняльна таблиця моделей регіональної політики

Характеристика	ЄС	США	Україна
Тип моделі	Політика економічної та територіальної згуртованості	Переважно децентралізована	Перехідна модель (централізація + децентралізація)
Основні цілі	Вирівнювання рівня розвитку регіонів	Стимулювання економічного зростання регіонів	Зменшення міжрегіональних диспропорцій
Основні інструменти	Структурні та інвестиційні фонди, програми розвитку регіонів	Податкові стимули, інвестиції, інноваційна політика	Інвестиції, державні програми регіонального розвитку, ДФРР
Роль держави	Активна координаційна роль ЄС	Обмежене втручання, значна роль ринку	Значна роль держави
Роль місцевого самоврядування	Партнерство між рівнями влади	Висока автономія штатів	Зросла після реформи децентралізації

Джерело: сформовано автором на основі проведеного дослідження

3. Аналіз сучасного стану регіонального розвитку України

Ключовим узагальнюючим показником регіонального розвитку, який дозволяє провести порівняння регіонального розвитку держави та визначити диспропорції, є валовий регіональний продукт (ВРП), котрий включає такі елементи як валову додану вартість, що формується у регіоні, податки на товари і послуги, субсидії та оплату послуг фінансових посередників [28]. Дані щодо показників ВРП за 2021 рік у розрізі фактичних цін та розрахунку на одну особу наведено у таблиці 3.

Повні дані щодо валового регіонального продукту як узагальнюючого показника регіонального розвитку економіки доступні за період, який передував повномасштабному вторгненню та початку бойових дій на території України. однак, ці дані дозволяють зробити висновки, що регіональна економічна система в Україні характеризується високим рівнем диспропорцій. Зокрема, суттєвим є вплив столиці та найбільшого урбанізованого центру держави м. Києва на економіку країни з урахуванням того факту, що до повномасштабного вторгнення він забезпечував понад 23% всього ВВП держави. Загалом, майже 60% ВВП формувалося у шести найбільш розвинених регіонах (м. Київ та Київська область, Дніпропетровська, Донецька, Львівська, Одеська і Харківська області. Водночас у дев'яти областях рівень показника ВРП у фактичних цінах становив менше 2% від загальнонаціонального ВВП.

Таблиця 3

Показники валового регіонального продукту (ВРП) у 2021 р.

Регіон (область)	ВРП у фактичних цінах, млн. грн.	ВРП у розрахунку на одну особу, фактич. цінах, грн	Частка ВРП в загальному підсумку, %
Вінницька	173531	114218	3,2
Волинська	92535	90331	1,7
Дніпропетровська	582363	186697	10,7
Донецька	283326	69446	5,2
Житомирська	113919	95948	2,1
Закарпатська	75626	60632	1,4
Запорізька	228906	138521	4,2
Івано-Франківська	119680	88227	2,2
Київська	291519	162696	5,3
Кіровоградська	99564	109183	1,8
Луганська	52135	24684	1
Львівська	296182	119049	5,4
Миколаївська	124162	112864	2,3
Одеська	271669	115129	5
Полтавська	266694	195825	4,9
Рівненська	88859	77599	1,6
Сумська	105254	100760	1,9
Тернопільська	81485	79412	1,5
Харківська	319796	122227	5,9
Херсонська	88182	87378	1,6
Хмельницька	119876	96964	2,2
Черкаська	131154	112145	2,4
Чернівецька	54582	61088	1
Чернігівська	113474	117225	2,1
м. Київ	1276376	431616	23,4
Україна	5450849	131734	100

Джерело: сформовано за даними [28]

Ці дані свідчать про суттєву концентрацію економічних ресурсів та продуктивних сил у невеликій групі в основному сильно урбанізованих регіонів, що ускладнює збалансований розвиток периферійних територій. Поділ регіонів за рівнем валового регіонального продукту представлено в таблиці 4.

Домінування кількох економічно потужних регіонів, на які припадає значна частка загальнонаціонального валового продукту, тривалий час було важливою особливістю регіональної структури економіки України. Частково такий стан справ є актуальним і на даний момент. Зокрема, м. Київ виконує функції фінансового та управлінського центру держави, що зумовлює високу концентрацію в ньому сфери послуг, інноваційної

діяльності та інвестиційної активності. Водночас індустріальні області, зокрема Дніпропетровська та Запорізька, забезпечують значну частку промислового виробництва. В останні кілька років до них доєдналась Львівська область, куди переїхало багато промислових підприємств.

Окремо доцільно виділити особливу групу, котра включає Донецьку, Луганську, Херсонську області, які характеризуються значними структурними втратами економіки внаслідок бойових дій.

Таблиця 4

Поділ регіонів України за рівнем валового регіонального продукту

Група регіонів	Характеристика економічного розвитку	Регіони
1. Дуже високий рівень економічного розвитку	Найбільша концентрація фінансових ресурсів, інвестицій, інноваційної діяльності та сфери послуг	м. Київ
2. Високий рівень економічного розвитку	Потужна індустріальна база, значний промисловий потенціал, високі обсяги експорту	Дніпропетровська, Київська, Харківська, Львівська, Одеська, Полтавська
3. Середній рівень економічного розвитку	Поєднання промисловості, аграрного виробництва та сфери послуг, помірна інвестиційна активність	Вінницька, Запорізька, Черкаська, Івано-Франківська, Житомирська, Миколаївська, Хмельницька
4. Нижчий рівень економічного розвитку	Аграрна спеціалізація економіки, нижчий рівень індустріалізації, обмежена інвестиційна активність	Волинська, Рівненська, Тернопільська, Закарпатська, Чернігівська, Сумська, Кіровоградська, Херсонська, Чернівецька

Джерело: сформовано автором на основі проведеного дослідження

Аналіз валового регіонального продукту підтверджує наявність значних територіальних диспропорцій соціально-економічного розвитку України. Це зумовлює необхідність реалізації ефективної державної регіональної політики, спрямованої на підтримку депресивних територій, стимулювання інвестиційної діяльності у менш розвинених регіонах та забезпечення збалансованого просторового розвитку країни.

Традиційно регіональні диспропорції в Україні, як правило, були пов'язані з ресурсним потенціалом, концентрацією людського капіталу, різною продуктивністю праці, нерівномірністю державних витрат та обмеженим доступом до інвестицій.

Однак, повномасштабні бойові дії на території держави призвели до суттєвої просторової перебудови економіки. Значна частина підприємств перемістилась у відносно безпечні західні та центральні регіони, де

зафіксовано зростання економічної активності на 8-20%; водночас східні та південні області зазнали скорочення виробництва на 20-50% [29]. Ці дані дозволяють говорити про нову конфігурацію регіональної економіки України в якій відбувається поступова зміна просторової структури економіки держави, що супроводжується формуванням нових центрів економічного зростання.

У дослідженні щодо впливу релокації бізнесу на соціально-економічний розвиток Карпатського регіону нами виявлено, що станом на кінець 2023 року релокація підприємств у західні області не спричинила значного впливу на економіку регіону, однак ця ситуація динамічно змінювалась упродовж 2024-2025 рр. Окрім того, проведений аналіз охоплював в основному підприємства переміщені в рамках реалізації державної програми підтримки релокації, водночас значна кількість малих підприємств та фізичних осіб-підприємців, які переїхали у більш безпечні області, часто без зміни фактичного місця реєстрації бізнесу, продовжують свою діяльність, однак практично не мають якогось впливу на соціально-економічний розвиток регіону [30].

Незважаючи на в цілому зниження економічних показників соціально-економічного розвитку регіонів України, у 2024 році спостерігалися окремі позитивні тенденції, зокрема обсяг експорту зріс в цілому по Україні на 15,3%, при чому найбільше зростання показника спостерігалось у Житомирській (45%), Волинській (42,3%), Полтавській (33,4%) та Дніпропетровській (27,3%) областях [31]. Ще одним індикатором, який свідчить про поживавлення економічних процесів та підвищення конкурентоспроможності регіонів є створення індустриальних парків. Зокрема, в Україні кількість індустриальних парків зросла на 55 – до 99 одиниць, водночас в регіональному розрізі найвищий показник спостерігався у Львівській – 19 (зростання +13), Київській – 13 (+4) та Закарпатській – 10 (+9) областях [31].

Загалом слід виділити такі тенденції сучасного розвитку регіонів в Україні як:

- деіндустріалізація окремих східних регіонів;
- релокація бізнесу в західні і центральні області;
- зростання навантаження на бюджети приймаючих громад;
- трансформація просторової структури економіки.

Відповідно майбутня відбудова держави повинна базуватися не на відновленні старої структури економіки, а на модернізації та впровадженні інноваційних моделей розвитку.

У таблиці 5 представлені інструменти та механізми реалізації державної політики розвитку регіонів, які мають місце в Україні.

Необхідно відмітити, що частина цих інструментів на даний момент не працює. Зокрема, у 2022–2024 роках у зв'язку з повномасштабним

вторгненням кошти державного фонду регіонального розвитку не виділялися, а залишки коштів секторальної допомоги було спрямовано до загального фонду бюджету. Відповідно частина розпочатих проєктів не була завершена [31], а перерозподіл ресурсів відображає необхідність перегляду механізмів фінансування відповідно до сучасних викликів. Також важливою є розбудова інституційної спроможності органів місцевого самоврядування для ефективної реалізації регіональних програм, зокрема з урахуванням норм політики згуртованості.

Таблиця 5

Інструменти державної політики розвитку регіонів

Фінансові	Адміністративні
<ul style="list-style-type: none"> – державний фонд регіонального розвитку (ДФРР) як головний інструмент фінансування регіональних проєктів; – бюджетні трансферти та субвенції, використовуються для потреб освіти, медицини, розвитку інфраструктури; – міжнародні фінансові ресурси та гранти. 	<ul style="list-style-type: none"> – стратегічне планування регіонального розвитку; – оцінювання та моніторинг реалізації регіональних програм; – реформи адміністративно-територіального устрою; – посилення участі місцевих громад у прийнятті рішень.

Джерело: сформовано автором на основі проведеного дослідження

Повномасштабне вторгнення спричинило значні регіональні трансформації основними з яких стали руйнування виробничих потужностей, релокація підприємств, переміщення населення, зміщення логістичних маршрутів та значне навантаження на державний та місцевий бюджет. Свої позиції втратили як окремі галузі економіки, так і регіони, які традиційно вважалися економічно потужними, зокрема в східній частині України. Загалом ці зміни мають довгострокові наслідки для регіональної структури економіки та вимагатимуть адаптації державної стратегії розвитку регіонів. Водночас, незважаючи на той факт, що за даними оцінок 2025 року економічне зростання в країні сповільнилось, передовими сферами відновлення економіки залишаються сектор будівництва, сфера послуг та внутрішня торгівля [29].

Набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС створює передумови для інтеграції принципів політики згуртованості, доступу до структурних фондів, партнерства та розвитку транскордонної співпраці. Однак, повоєнна відбудова повинна базуватися не лише на фінансових інвестиціях, а й на впровадженні сучасних інституційних рішень, котрі б включали розвиток кластерів та інноваційних екосистем, стимулювання людського капіталу, підвищення інвестиційної привабливості всіх регіонів.

Висновки

Регіональні соціально-економічні системи України формують складну багаторівневу структуру територіальної організації національної економіки, у якій поєднуються економічні ресурси, соціальний потенціал, інституційні механізми управління та просторові фактори розвитку. Аналіз наукових підходів показав, що сучасні дослідження регіонального розвитку ґрунтуються на синтезі різних концепцій, які включають, зокрема, положення неокласичної теорії, теорії кумулятивного розвитку, теорії полюсів зростання та нової економічної географії. Їх поєднання дозволяє більш комплексно пояснювати закономірності територіальної диференціації економічного розвитку та визначати оптимальні механізми державного впливу на розвиток регіонів.

Аналіз сучасного стану соціально-економічного розвитку регіонів України свідчить про збереження значних міжрегіональних диспропорцій. Економічна активність традиційно концентрується у декількох економічно потужних регіонах, передусім у столиці та великих промислових центрах, тоді як значна частина областей характеризується нижчим рівнем економічного розвитку та інвестиційної привабливості. Така асиметрія розвитку пояснюється відмінностями у структурі господарства, рівні розвитку інфраструктури, концентрації людського капіталу та доступі до інвестиційних ресурсів.

Значний вплив на трансформацію регіональних соціально-економічних систем спричинили повномасштабні бойові дії на території держави, які спровокували суттєві зміни у просторовій структурі національної економіки. Руйнування виробничої інфраструктури, релокація підприємств, внутрішня міграція населення та зменшення інвестиційної активності призвели до перерозподілу економічного потенціалу між регіонами. Водночас ці процеси створили передумови для формування нових центрів економічного зростання у відносно безпечніших регіонах країни, що, в свою чергу, вимагає переосмислення підходів до формування державної регіональної політики.

У контексті повоєнного відновлення та європейської інтеграції України особливої актуальності набуває формування ефективної моделі державної політики розвитку регіональних соціально-економічних систем, яка б поєднувала інструменти економічного стимулювання, інституційного розвитку та підтримки людського капіталу. Важливими напрямками такої політики повинні стати впровадження принципів багаторівневого врядування, посилення фінансової спроможності територіальних громад, розвиток інноваційних кластерів та застосування підходів смарт-спеціалізації відповідно до практик європейської політики згуртованості. Реалізація цих заходів сприятиме зменшенню

міжрегіональних диспропорцій, підвищенню конкурентоспроможності регіонів та формуванню стійкої моделі просторового розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Шульц С. Л. Економічний простір України: формування, структурування та управління : монографія / С. Л. Шульц ; Інститут регіональних досліджень НАН України. Львів, 2010. 390 с.
2. Ексклюзивність регулювання соціально-економічного розвитку регіонів України: генеза та напрями протидії: монографія / НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; наук. ред. д.е.н., проф. Шульц С.Л. Львів, 2022. 290 с. URL: <https://www.ird.gov.ua/irdp/p20220003.pdf>
3. Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: Виклики та пріоритети сталого ендogenous зростання регіонів України в умовах сучасних реформ / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. ред. В. С. Кравців. Львів, 2018. 157 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20180701.pdf>
4. Кононова І. В. Регіональна соціально-економічна система як категорія економічних досліджень. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 1 (24). С. 269–274 DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.24-39>
5. Гринів В. М. Оцінка потенціалу соціально-економічного розвитку регіонів. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021. Том 6. № 4. С. 147–152. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-4-17>
6. Шандрівська О. Детермінанти розвитку соціально-економічного простору України: у фокусі концепції регіоналізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління». 2021. №2. С. 46–60. DOI: <http://doi.org/10.23939/semi2021.02.046>
7. Микитенко В., Микитенко Д., Чупріна М. Сценарне моделювання просторового відновлення макрорегіональних зон України: соціо-еколого-економічні пріоритети реконструкції. *Демографія і соціальна економіка*. 2025. №59 (1). С. 109–132. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2025.01.109>
8. Gnatiuk O., Puhach S., Mezentsev K. The Socio-Economic Regionalisation and the Administrative Division of Ukraine Through the Lens of the Gravity Model. *Studia Regionalne i Lokalne*. 2023. Vol. 93 (3). P. 37–54. DOI: <https://doi.org/10.7366/1509499539303>
9. Дубницький В. І., Фокіна-Мезенцева К. В. Регіональна соціально-економічна система: теоретичні аспекти державного управління та процесу розвитку. *Економічні інновації*. 2012. №51. С. 116–125.
10. Диха М. В. Соціально-економічний розвиток України: напрями та засоби реалізації : монографія. Київ : Центр учб. л-ри, 2016. С. 388. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/14511>
11. Simmie J., Martin R. The economic resilience of regions: towards an evolutionary approach. *Cambridge journal of regions, economy and society*. 2010. Vol. 3 (1), pp. 27–43. DOI: <https://doi.org/10.1093/cjres/rsp029>

12. Baumgartner T., Burns T. R., DeVille P. The Shaping of Socio-Economic. *Routledge*. 2016. Vol. 63. P. 364.
13. Martin R., Sunley P. On the notion of regional economic resilience: conceptualization and explanation. *Journal of economic geography*. 2015. Vol. 15 (1). P. 1–42. DOI: <https://doi.org/10.1093/jeg/lbu015>
14. Cooke P., Asheim B., Martin R. Clusters & Regional Development. 2006. URL: https://www.researchgate.net/publication/259292490_Clusters_Regional_Development
15. Rodríguez-Pose A. The revenge of the places that don't matter (and what to do about it). *Cambridge journal of regions, economy and society*. 2018. Vol. 11(1). P. 189-209. DOI: <https://doi.org/10.1093/cjres/rsx024>
16. Foray D. Smart specialization: Opportunities and challenges for regional innovation policy. *Routledge*. 2014.
17. Закон України «Про засади державної регіональної політики України». – вебсайт: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
18. Richardson H. W. Regional growth theory. 1973. 264 pp.
19. Martin R., Sunley P. Economic geography: Critical concepts in the social sciences. *Routledge*. 2008. 251 pp. URL: <https://www.routledge.com/Economic-Geography/Martin-Sunley/p/book/9780415338417>
20. Martin R., Gardiner B., Pike A., Sunley P., Tyler P. Levelling up left behind places: The scale and nature of the economic and policy challenge. *Routledge*. 2021.
21. Fujita M., Krugman P. R., Venables A. The spatial economy: Cities, regions, and international trade. *MIT press*. 2001.
22. Krugman P. Increasing returns and economic geography. *Journal of political economy*. 1991. Vol. 99 (3). P. 483–499. DOI: <https://doi.org/10.1086/261763>
23. Регіональна політика: методологія, методика, практика / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. Відпов. ред. акад. НАН України М.І. Долішній. Львів, 2001. 720 с.
24. Прокопюк А. Державна регіональна політика: наукові підходи та світові практики. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. Вип. 6 (116). С. 14–18.
25. Prytula Kh. M., Horga I. (Eds.) Promoting the European integration processes in the Eastern Partnership countries: national and regional policy instruments. Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. Lviv, 2022. 224 p. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20220001.pdf>
26. European Spatial Development Perspective: Towards balanced and sustainable development of the territory of the European Union. *European Commission: Directorate-General for Regional and Urban Policy, Publications Office*. 1999, 87 p. вебсайт: URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a8abd557-e346-4531-a6ef-e81d3d95027f/language-en>
27. 9-th Cohesion Report. вебсайт: URL: <https://www.espon.eu/sites/default/files/events/files/2024-06/9th-cohesion-report.pdf>
28. Державна служба статистики України. Валовий регіональний продукт у 2021 році : статистичний збірник. Київ : Держстат України, 2023. –

150 с. вебсайт: URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/05/zb_vrp_2021.pdf?utm_source=chatgpt.com

29. Ukraine's Regional Economies 2024-2025: An Analytical Overview of War-Induced Restructuring and Recovery. вебсайт: URL: <https://www.fin.org.ua/news/1568576>

30. Ковалишин В. Р. Вплив релокації бізнесу на соціально-економічний розвиток Карпатського регіону. *Регіональна економіка*. 2024. №1. С. 25–33. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-1-3>

31. Звіт про проведення моніторингу реалізації державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки за 2024 рік. вебсайт: URL: <https://mindev.gov.ua/diialnist/polityka-rehionalnoho-rozvytku/monitorynh-rehionalnoho-rozvytku>

References:

1. Shults S. L. (2010). *Ekonomichnyy prostir Ukrayiny: formuvannya, strukturuvannya ta upravlinnya: moupravlinnya* [Economic space of Ukraine: formation, structuring and management: monograph]. Instytut rehionalnykh doslidzhen NAN Ukrayiny. Lviv, 390 pp. (in Ukrainian)

2. Shults S.L. (2022) *Eksklyuzyvnist rehulyuvannya sotsialShults;michnoho rozvytku rehioniv Ukrayiny: geneza ta napryamy protydyiyi: monohrafiya* [Exclusivity of regulation of socio-economic development of regions of Ukraine: genesis and directions of counteraction: monograph]. NAN Ukrayiny, DU “Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M.I. Dolishnoho NAN Ukrayiny”; Lviv, 290 pp. Available at: <https://www.ird.gov.ua/irdp/p20220003.pdf> (in Ukrainian)

3. Kravtsiv S. (2018) *Terytorialnyy rozvytok i rehionalna polityka v Ukrayini: Vyklyky ta priorityty staloho endohennoho zrostannya rehioniv Ukrayiny v umovakh suchasnykh reform* [Territorial development and regional policy in Ukraine: Challenges and priorities of sustainable endogenous growth of regions of Ukraine in the context of modern reforms]. DU “Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrayiny”, 157 pp. Available at: <https://ird.gov.ua/irdp/p20180701.pdf> (in Ukrainian)

4. Kononova I. V. (2020). *Rehionalna sotsialno-ekonomichna systema yak katehoriya ekonomichnykh doslidzhen* [Regional socio-economic system as a category of economic research]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya*, vol. 1 (24), pp. 269–274. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.24-39> (in Ukrainian)

5. Hryniv V. M. (2021). *Otsinka potentsialu sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv* [Assessment of the potential of socio-economic development of regions]. *Ukrayinskyy zhurnal prykladnoyi ekonomiky ta tekhniky*, vol. 6 (4). pp. 147–152. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-4-17> (in Ukrainian)

6. Shandrivska O. (2021). *Determinanty rozvytku sotsialno-ekonomichnoho prostoru Ukrayiny: u fokusi kontseptsiyi rehionalizatsiyi* [Determinants of the development of the socio-economic space of Ukraine: in the focus of the concept of regionalization]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”*. *Seriya*

“*Problemy ekonomiky ta upravlinnya*, vol. 2, pp. 46–60. DOI: <http://doi.org/10.23939/semi2021.02.046> (in Ukrainian)

7. Mykytenko V., Mykytenko D., Chuprina M. (2025). Stsenarne modelyuvannya prostorovoho vidnovlennya makrorehionalnykh zon Ukrayiny: sotsio-ekoloho-ekonomichni priorityety rekonstruktsiyi [Scenario modeling of spatial restoration of macro-regional zones of Ukraine: socio-ecological-economic priorities of reconstruction]. *Demohrafiya i sotsialna ekonomika*, vol. 59 (1), pp. 109–132. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2025.01.109> (in Ukrainian)

8. Gnatiuk O., Puhach S., Mezentsev K. (2023). The Socio-Economic Regionalisation and the Administrative Division of Ukraine Through the Lens of the Gravity Model. *Studia Regionalne i Lokalne*, vol. 93 (3), pp. 37–54. DOI: <https://doi.org/10.7366/1509499539303> (in Ukrainian)

9. Dubnytsky V. I., Fokina-Mezentseva K. V. (2012). Rehionalna sotsialno-ekonomichna systema: teoretychni aspekty derzhavnoho upravlinnya ta protsesu rozvytku [Regional socio-economic system: theoretical aspects of state governance and the development process]. *Ekonomichni innovatsiyi*, vol. 51, pp. 116–125 (in Ukrainian)

10. Dykha M. V. (2016). Sotsialno-ekonomichnyy rozvytok Ukrayiny: napryamy ta zasoby realizatsiyi: monohrafiya [Socio-economic development of Ukraine: directions and means of implementation: monograph]. Kyiv: Tsentr uchb. l-ry, 388 pp. Available at: <https://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/14511> (in Ukrainian)

11. Simmie J., Martin R. (2010). The economic resilience of regions: towards an evolutionary approach. *Cambridge journal of regions, economy and society*, vol. 3 (1), pp. 27–43. DOI: <https://doi.org/10.1093/cjres/rsp029>

12. Baumgartner T., Burns T. R., DeVille P. (2016) The Shaping of Socio-Economic. *Routledge*, vol. 63, 364 pp.

13. Martin R., Sunley P. (2015). On the notion of regional economic resilience: conceptualization and explanation. *Journal of economic geography*, vol. 15 (1), pp. 1–42. DOI: <https://doi.org/10.1093/jeg/lbu015>

14. Cooke P., Asheim B., Martin R. (2006). Clusters & Regional Development. Available at: https://www.researchgate.net/publication/259292490_Clusters_Regional_Development

15. Rodríguez-Pose A. (2018). The revenge of the places that dont matter (and what to do about it). *Cambridge journal of regions, economy and society*, vol. 11 (1), pp. 189–209. DOI: <https://doi.org/10.1093/cjres/rsx024>

16. Foray D. (2014). Smart specialization: Opportunities and challenges for regional innovation policy. *Routledge*.

17. Zakon Ukrayiny “Pro zasady derzhavnoyi rehionalnoyi polityky Ukrayiny” [Law of Ukraine “On the principles of state regional policy of Ukraine”]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (in Ukrainian)

18. Richardson H. W. (1973). Regional growth theory. 264 pp.

19. Martin R., Sunley P. (2008). Economic geography: Critical concepts in the social sciences. *Routledge*, 251 pp. Available at: <https://www.routledge.com/Economic-Geography/Martin-Sunley/p/book/9780415338417>

20. Martin R., Gardiner B., Pike A., Sunley P., Tyler P. (2021). Levelling up left behind places: The scale and nature of the economic and policy challenge. *Routledge*.
21. Fujita M., Krugman P. R., Venables A. (2001). The spatial economy: Cities, regions, and international trade. MIT press.
22. Krugman P. (1991). Increasing returns and economic geography. *Journal of political economy*, vol. 99 (3), pp. 483–499. DOI: <https://doi.org/10.1086/261763>
23. Rehionalna polityka: metodolohiya, metodyka, praktyka [Regional policy: methodology, methods, practice]. NAN Ukrayiny. In-t rehionalnykh doslidzhen. Vidpov. red. akad. NAN Ukrayiny M.I. Dolishniy. Lviv, 720 pp. (in Ukrainian)
24. Prokopyuk A. (2015). Derzhavna rehional'na polityka: naukovi pidkhody ta svitovi praktyky [State regional policy: scientific approaches and world practices]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny*, vol. 6 (116), pp. 14–18 (in Ukrainian)
25. Prytula Kh. M., Horga I. (Eds.) (2022). Promoting the European integration processes in the Eastern Partnership countries: national and regional policy instruments [Spryyannya yevrointehratsiynym protsesam u krayinakh Skhidnoho partnerstva: instrumenty natsionalnoyi ta rehionalnoyi polityky]. Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. Lviv, 224 p. Available at: <http://ird.gov.ua/irdp/p20220001.pdf> (in Ukrainian)
26. European Spatial Development Perspective: Towards balanced and sustainable development of the territory of the European Union. European Commission: Directorate-General for Regional and Urban Policy, Publications Office. 1999. 87 p. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a8abd557-e346-4531-a6ef-e81d3d95027f/language-en>
27. 9-th Cohesion Report. Available at: <https://www.espon.eu/sites/default/files/events/files/2024-06/9th-cohesion-report.pdf>
28. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny. Valovyy rehionalnyy produkt u 2021 rotsi: statystychnyy zbirnyk [State Statistics Service of Ukraine. Gross regional product in 2021: statistical collection]. Kyiv: Derzhstat Ukrayiny, 2023. 150 pp. Available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/05/zb_vrp_2021.pdf?utm_source=chatgpt.com (in Ukrainian)
29. Ukraine's Regional Economies 2024-2025: An Analytical Overview of War-Induced Restructuring and Recovery. Available at: <https://www.fin.org.ua/news/1568576>
30. Kovalyshyn V. R. (2024). Vplyv relokatsiyi biznesu na sotsialno-ekonomichnyy rozvytok Karpatskoho rehionu [Impact of Business Relocation on the Socio-Economic Development of the Carpathian Region]. *Rehionalna ekonomika*, vol. 1, pp. 25–33. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-1-3> (in Ukrainian)
31. Zvit pro provedennya monitorynhu realizatsiyi derzhavnoyi stratehiyi rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky za 2024 rik [Report on Monitoring the Implementation of the State Strategy for Regional Development for 2021–2027 for 2024]. Available at: <https://mindev.gov.ua/diialnist/polityka-rehionalnoho-rozvytku/monitorynh-rehionalnoho-rozvytku> (in Ukrainian)